

HET GEEL-ZWART TEKENWERK VAN EEN STRIPPIONIER

George van Raemdonck in *De Schelde* en *Reinaert*

George van Raemdonck – zijn naam doet vandaag misschien niet meteen bij iedereen een belletje rinkelen, maar deze Antwerpse kunstenaar hoort zonder twijfel thuis in het rijtje van Belgische strippioniers zoals Hergé en Willy Vandersteen. Zijn beperkte bekendheid in eigen land staat daarbij in schril contrast met zijn status in Nederland. Tijdens en na de Eerste Wereldoorlog bouwde hij er een succesvolle carrière uit als een sociaal geëngageerd politiek cartoonist en striptekenaar. Zijn stripreeks *Bulletje en Boonestaak* (1922-1937) groeide bij onze noorderburen uit tot een cultureel fenomeen en wordt beschouwd als het eerste volwaardige Nederlandstalige beeldverhaal.

Ook na zijn terugkeer naar België bleef Van Raemdonck veel voor Nederlandse tijdschriften werken. Zijn populariteit bij onze noorderburen maakte dat tot nu toe vooral zijn in Nederland gepubliceerd werk werd bestudeerd. Zijn Belgisch oeuvre bleef daardoor grotendeels onder de radar. Recent onderzoek in de periodieke collectie van het ADVN, uitgevoerd in samenwerking met de International Humor in Art vzw, legde een heel andere kant van Van Raemdoncks werk bloot. Een opvallend flamingante kant, die tot op vandaag grotendeels onopgemerkt bleef.

Van Raemdonck maakte op 6 december 1914 zijn debuut in *De Amsterdammer* met een spotprent over de zware Duitse houthutser 'Dikke Bertha'. [Collectie IHA]



George van Raemdonck aan zijn werktafel, 1917. [Spaarnestad Photo]

Cartoonist en strippionier

George van Raemdonck werd op 28 augustus 1888 geboren in Antwerpen in een welgesteld gezin. De voertaal thuis was Frans, want zijn moeder Pauline was Française. Zijn vader George was apotheker en een gepassioneerd amateur-kunstschilder. Op vijftienjarige leeftijd ging Van Raemdonck naar de Koninklijke Academie voor Schone Kunsten van Antwerpen. Later vervolgde hij zijn opleiding aan het Nationaal Hoger Instituut voor Schone Kunsten. Na zijn studies vestigde hij zich in Zwijndrecht, waar de jonge kunstenaar volgens de overlevering als een echte bohemien leefde en volop schilderde.

Toen het Duitse leger in augustus 1914 België binnenviel, vluchtte George van Raemdonck met zijn vrouw en dochter





naar Nederland. Nog datzelfde jaar ging hij aan de slag als karikaturist voor het links-liberale opinieblad *De Amsterdammer* (het latere *De Groene Amsterdammer*). Zijn eerste politieke tekening, geïnspireerd op 'Dikke Bertha', een enorme Duitse houthouwer, verscheen op 6 december 1914. Het was het begin van een lange reeks uitgesproken anti-oorlogsprenten waarmee Van Raemdonck zich snel een reputatie vestigde als begaafd illustrator en cartoonist.

In 1917 leerde Van Raemdonck de schrijver A.M. de Jong kennen, voor wie hij verschillende boekillustraties maakte. Dankzij De Jong kon hij vanaf 1920 tekenen voor *De Notenkraaker*, de satirische zondagsbijlage van het socialistische dagblad *Het Volk*. Op 2 mei 1922 verscheen voor het eerst de tekststrip '*Bulletje en Boonestaak*', geschreven door De Jong en getekend door Van Raemdonck. De reeks met twee volkse kwajongens in de hoofdrol brak radicaal met de brave, moraliserende kinderlectuur van die tijd en werd mede daardoor een enorm succes, ook bij volwassenen. De jongens scholden, gingen op de vuist en liepen soms rond in hun blootje. De strip liep vijftien jaar lang, tot 17 november 1937, in *Het Volk* en *Voorwaarts*, en geldt vandaag als een klassieker, mede door de behandeling van thema's zoals antikolonialisme en antimilitarisme.

Na de krantenpublicaties verschenen meerdere succesvolle boekuitgaven van *Bulletje en Boonestaak*. Ook in Duitsland en België bleek er belangstelling voor de belevenissen van het tweetal. *Bulletje en Boonestaak* was daarmee de eerste Nederlandse stripreeks die internationale verspreiding kende.



Een strook uit '*De Wereldreis van Bulletje en Boonestaak*', door A.M. de Jong en George van Raemdonck. [Collectie IHA]

Ondertussen bleef Van Raemdonck ook volop links georiënteerde politieke tekeningen maken voor *De Notenkraaker*, *Het Volk*, *Vrijheid, Arbeid, Brood!*, maar ook voor bijvoorbeeld het Joods-Nederlandse weekblad *Waak!*. Nadat Adolf Hitler in 1933 aan de macht kwam in Duitsland ontpopte Van Raemdonck zich tot een scherp criticus van het naziregime en uitte hij zijn bezorgdheid over de groeiende internationale spanningen.

Terug naar België

Op 12 november 1928 verhuisde Van Raemdonck met zijn vrouw en kinderen terug naar België. Het gezin vestigde zich eerst in Zwijndrecht, maar vond al snel een nieuwe stek in Antwerpen. Naast zijn tekenwerk voor Nederlandse bladen zou Van Raemdonck zich – althans volgens de gangbare visie op het oeuvre van de kunstenaar – vooral weer op de schilderkunst hebben gericht. Dit beeld dient echter te worden genuanceerd.

Op 3 februari 1929 stond op de voorpagina van *De Schelde*, het dagblad van de Vlaams-nationalistische Frontpartij, een opvallende prent. Ze toonde een man in maliënkolder die, met getrokken zwaard, door een vernielde poort stapte. Op zijn schild stond een Vlaamse leeuw en aan zijn voeten lag een stormram met het opschrift: '*Verkiezingen Antwerpen December 1928*'. De kapotte poort gaf toegang tot een tweede versterking in de verte, met daarop het woord '*Belgicisme*'. Het onderschrift luidt: '*...En nu naar een nieuwe Belgische Bastille!*'.

De prent werd gepubliceerd op de dag waarop August Borms, net vrijgelaten na zijn klinkende overwinning bij de tussentijdse Antwerpse verkiezing van 4 december 1928, triomfantelijk in Antwerpen werd onthaald. De boodschap van de tekening is dan ook duidelijk: de zogenaamde 'Bormsverkiezing' sloeg een eerste bres in het bolwerk van het Belgicisme, maar de strijd gaat verder. Door daarbij te verwijzen naar de Bastille roept de prent het beeld op van een volksopstand tegen onderdrukking.



De tekening werd ondertekend met 'Tyl', een van de pseudoniemen van George van Raemdonck. Ook in de weken daarna verschenen geregeld politieke tekeningen van zijn hand in *De Schelde*, telkens met uitgesproken Vlaams-nationalistische boodschappen. Zo tekende Van Raemdonck op 10 maart, in aanloop naar de parlementsverkiezingen in mei 1929, een reusachtige (Vlaamse) leeuw die, geposteed voor de ingang van het Belgisch Parlement, de aanwezige Kamerleden op de vlucht joeg.

Reinaert

Een van de opvallendste Vlaams-nationalistische initiatieven waarbij Van Raemdonck in deze periode betrokken raakte, was – zoals Karolien Withofs overtuigend aantoonde – het spotblad *Reinaert*. Het blad werd opgericht door de veroordeelde activist Firmin Parasie en verscheen vanaf januari 1930. *Reinaert* volgde twee jaar na het stopzetten van het beruchte satirische blad *Pallieter*, waarbij Parasie kortstondig als redacteur betrokken was. Daar waar *Pallieter* als pluralistisch blad vooral externe politieke tegenstanders van de Vlaamse beweging viseerde, ging *Reinaert* veel drierster te werk. Het blad trok van leer tegen iedereen die de radicale Vlaams-nationalistische en Groot-Nederlandse agenda niet onderschreef, wat tot scherpe conflicten met andere Vlaamsgezinden leidde.

Hoe Van Raemdonck precies met Parasie in contact kwam, blijft vooralsnog onduidelijk, maar hij werd de eerste vaste tekenaar van *Reinaert*. Gedurende zestien nummers, van 4 januari tot 2 augustus 1930, verzorgde hij de volledige illustratie van het blad. De omslag toonde doorgaans een portret of karikatuur van een persoon uit de actualiteit, afgewisseld met politieke spotprenten. Het binnenwerk werd dan weer opgevrolijkt met meerdere grote en kleine spotprenten, evenals sierinitialen en zogenaamde 'drôleries'.

Tekening van Van Raemdonck op de voorpagina van *De Schelde*, gepubliceerd naar aanleiding van de hulde voor August Borms in Antwerpen, 3 februari 1929. [ADVN, VY900070]



Een aanzienlijk deel van Van Raemdonck's tekeningen richtte zich tegen de katholieke politicus Frans Van Cauwelaert. Als Belgisch-loyale flamingant en belangrijkste pleitbezorger van het Vlaamsgezinde minimumprogramma gold hij binnen Vlaams-nationalistische kringen als een geliefd doelwit. Van Raemdonck verbeeldde hem nu eens als een politicus met twee gezichten, dan weer als Judas die Vlaanderen verraadde, of als een meedogenloze Antwerpse politieagent (Sus-matrak) die manifestanten neerknuppelde.

Reinaert zag overigens het levenslicht in het jaar waarin België een eeuw onafhankelijkheid vierde. Het blad besteedde hieraan dan ook veel aandacht, wat leidde tot heel wat averechts feestgejubel: officiële herdenkingen werden bespot, er werd uitgetapt met een alternatieve Brabançonne en Van Raemdonck ontwierp potsierlijke uniformen voor het Belgische leger. *Reinaert* pakte ook uit met een opmerkelijke nieuwigheid, een 12-delige *'Geschiedenis van België'* in stripvorm. Parasie en Van Raemdonck brachten hierin een persiflage op Henri Pirennes *Histoire de la Belgique*, waarbij allerlei historische gebeurtenissen uit de Romeinse, Karolingische en Bourgondische

Van Raemdonck tekende voor de omslag van *Reinaert* doorgaans een portret of karikatuur van een persoon uit de actualiteit, afgewisseld met politieke spotprenten. [ADV, VY112]

periode werden vermengd met actuele kwesties en flamingante grieven tot een enigszins vermakelijke potpourri van anachronismen.

Hoewel Van Raemdonck volop tekststrips bleef maken voor de Nederlandse markt, was deze *'Geschiedenis van België'* zijn eerste – en lange tijd ook enige – stripproject voor een blad in eigen land. Pas na de Tweede Wereldoorlog volgden andere opdrachten, met onder meer *'Smidje Sme'* (1949-1950) en *'Tijl Uilenspiegel'* (1951-1953) gepubliceerd in het socialistische dagblad *Vooruit*.

Van Raemdonck heeft het stripproject in *Reinaert* niet afgewerkt. Hij tekende acht van de twaalf afleveringen, waarna een andere tekenaar overnam. Acht maanden na de start van het blad kwam de samenwerking tussen Van Raemdonck en Parasie abrupt ten einde. De precieze oorzaak van de breuk is onbekend. Parasie suggereerde later dat Van Raemdonck te veel wilde 'meepraten' in de redactie en daarom ongeschikt was. Vermoedelijk wijst dit op ongenoegen bij

Van Raemdonck over de redactionele lijn van het blad. Hoe dan ook gingen beiden in een bijzonder slechte verstandhouding uit elkaar. In het nummer van 16 augustus 1930 verscheen een rudimentaire karikatuur van Van Raemdonck, vergezeld van de sneer: "Hierbij het portret van dien onnoozelaar, die zoo braafkens aan zijn touwtjes laat trekken, als ware hij een ledepop".

De breuk met *Reinaert* betekende niet het einde van Van Raemdoncks tekenwerk voor Vlaams-nationalistische initiatieven. Tot midden 1933 bleef hij af en toe publiceren in *De Schelde*. Een deel van

dat materiaal verscheen ongesigneerd, maar kan op basis van stijlkenmerken met vrij grote zekerheid aan hem worden toegeschreven. Tekeningen naar aanleiding van 11 juli of de IJzerbedevaart



signeerde hij doorgaans wel. Ook in *VOS*, het bondsblad van het Verbond der Vlaamse Oud-Strijders, doken enkele van zijn tekeningen op, al betrof het telkens reeds eerder gepubliceerd werk. In 1933 verscheen een kalender met twaalf illustraties van zijn hand, waarin episoden uit het verhaal van Tjil Uilenspiegel werden verbeeld. De begeleidende teksten waren een hervertelling door schrijver en veroordeeld activist Antoon Thiry, en de uitgave gebeurde via het fonds Noordstar-Boerhaeve. De kalender werd verspreid en verkocht ten voordele van het IJzerbedevaartcomité.

Boven: De katholieke politicus en burgemeester van Antwerpen Frans Van Cauwelaert werd door Van Raemdonck voorgesteld als de meedogenloze politieagent Sus-matrak. [ADVN, VY112]

Links: Fragment uit de 'Geschiedenis van België', een humoristische vervolgstrip getekend door Van Raemdonck voor *Reinaert*. [ADVN, VY112]

Een nieuwe kijk

Het pseudoniem 'Tyl' heeft er wellicht toe bijgedragen dat de flamingante insteek in Van Raemdonck's werk lang onopgemerkt bleef. Anderzijds lijkt dit deel van zijn oeuvre ook gewoon genegeerd. Wie enigszins vertrouwd is met het werk van de Antwerpenaar, moet vaststellen dat het Vlaamsgezinde perspectief al veel vroeger werd uitgedragen, en dit ook zonder gebruik te maken van schuilnamen.

Zo tekende Van Raemdonck in 1915, naar aanleiding van 11 juli, een jubelende landsknecht met leeuwenvlag die theatraal een vuist gouden sporen van overwonnen Franse ruiters omhoog houdt (*De Amsterdammer*, 18 juli 1915). Hoewel dit beeld, getekend in volle oorlogstijd, zonder enige twijfel binnen een Belgisch-patriottische context moet worden geplaatst, toont het ook een gevoeligheid bij Van Raemdonck voor een dergelijk romantisch flamingant symbool en bijhorende beeldtaal. Het is in dit verband opmerkelijk dat net deze prent later dat jaar werd gebruikt in de promotie-campagne voor een tentoonstelling van Van Raemdonck in Bloemendaal. Eveneens voor *De Amsterdammer* tekende hij in 1919 een zuurlijkende

'*Madame de la fransquillonerie*' die, aan de arm van een Belgische Rijkswachtofficier, jonkvrouw Vlaanderen verbood hen te vergezellen: "*Vous ne pouvez pas aller avec, savez-vous Vlaanderen, of ge moet worden lijk ik!*" Wat dit precies inhield, bleek uit de Franstalige modemagazines, Parijse luxeproducten en Franse woordenboeken die rondom de treurig kijkende personificatie van Vlaanderen lagen opgestapeld. Nog een ander voorbeeld, een prent uit 1920, toont een

Vlaamse oud-strijder die, met wapperende leeuwenvlag, uit een kist breekt met daarop het opschrift: '*Kanonnewleesch Vlamingen*'. Een officier met het bijchrift '*Franskiljon*' wordt daarbij weggeslingerd (*De Notenkraaker*, 7 augustus 1920).

Het mag duidelijk zijn, al vroeg in zijn carrière verwerkte Van Raemdonck flamingante sentimenten in zijn werk. Na zijn terugkeer naar België eind 1928 werd een Vlaams-nationalistische invalshoek zelfs enkele jaren dominant in zijn bijdragen aan de Vlaamse pers. Het blootleggen van dit perspectief roept vanzelfsprekend heel wat nieuwe vragen op, die verder onderzoek vergen. Hoe verhiel zijn afkomst uit de Franstalige gegoede burgerij zich tot zijn Vlaamsgezinde ideeën? Via welke contacten raakte Van Raemdonck bij Vlaamsgezinde initiatieven betrokken? Op welke manier beïnvloedde zijn verblijf in Nederland zijn kijk op de Belgische politiek? Duidt het gebruik van pseudoniemen op ambiguïteit en afstandelijkheid, of boden ze net een mogelijkheid om zich vrijer te uiten? En hoe verhiel zijn Vlaamsgezindheid zich tot zijn uitgesproken linkse overtuigingen?

Guldensporenslag-tekening van Van Raemdonck voor *De Amsterdammer*, 18 juli 1915.
[Collectie IHA]



Originele tekening van Van Raemdonck, op 7 augustus 1920 gepubliceerd in *De Notenkraker* onder de titel 'De actie der oud-strijders'. [Collectie IHA]

Hoewel een systematische analyse van zijn oeuvre nog ontbreekt, lijkt de sterk aanwezige 'Nooit meer Oorlog'-gedachte binnen de Vlaamse beweging van de jaren 1920 alvast een belangrijk aanknopingspunt voor de kunstenaar. Maar ook het sociaal-emancipatorische discours en het flamingante verzet tegen de als conservatief ervaren Franstalige machtselites vonden duidelijk weerklank bij Van Raemdonck. In die zin is het niet verwonderlijk dat zijn samenwerking met Vlaams-nationalistische initiatieven in 1933 abrupt stopte. In dat jaar kwam Hitler aan de macht in Duitsland en werd in België het Vlaamsch Nationaal Verbond (VNV) opgericht. Het werd duidelijk dat het Vlaamsch-nationalisme een extreem-rechtse, ondemocratische richting insloeg, iets wat Van Raemdonck onmogelijk kon negeren.

Hoe dan ook, het flamingante tekenwerk van Van Raemdonck opent een nieuw venster op een complexe, soms tegenstrijdige maar des te interessantere artistieke en politieke persoonlijkheid. Het mag duidelijk zijn dat er nog heel wat valt te ontdekken in het oeuvre van deze veelzijdige pionier. [Winne Gobyn]



Bronnen bij deze bijdrage: *De Schelde* (ADV, VY900070); *Reinaert* (ADV, VY112); *VOS* (ADV, VY900030); Archief George van Raemdonck (Letterenhuis); K. Withofs, *Het veertiendaagse satirische tijdschrift Reinaert (1930-1940): een studie van de illustraties*, KULeuven, onuitgegeven licentiaatsverhandeling, 2008; K. Withofs, *Reinaert (1930-1940)*, een Vlaamsgezind spotblad, in: *Tiecelijn*, jg. 22, 2009; J. Rampart, *Het leven en werk van George van Raemdonck (1888-1966)*, 2014; S. Van Clemen (2024), B. Van Causenbroeck (1998), *Reinaert*, 2026, in: *Encyclopedie van de Vlaamse beweging*, <https://devb.be/id/pub-000160>; Br. De Wever (2023), *Parasie*, *Firmin*, 2026, in: *Encyclopedie van de Vlaamse beweging*, <https://devb.be/id/per-009566>; George Van Raemdonck, in: *Comiclopedia*, <https://www.lambiek.net/artists/r/raemdonck.htm>; T. Oost & R. Vanoystaeyen, *George van Raemdonck, Oorlogspotprenten*, 2018; R. Vanoystaeyen, *De eerste kartoens van George van Raemdonck*, gepubliceerd in 'De Amsterdammer' in de periode 1914-1918 + ..., 2014; R. Vanoystaeyen & M. van Tienen (ed.), *100 jaar Bulletin en Boonestraak*, 2022; E. Gyselinck, *Breydel, de Coninck en Napoleon lopen een café binnen... Instrumentalisering van het premodern verleden in Vlaams-nationalistisch tijdschrift Reinaert (1930-1940)*, UGent, onuitgegeven licentiaatsverhandeling, 2026.